

УДК 378

Тетяна Пахомова

ФОРМУВАННЯ ГУМАННОЇ ОСОБИСТОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ У ПОЗААУДИТОРНІЙ РОБОТІ ВНЗ

У статті подано аналіз нових тенденцій розвитку теорії виховання, розкрито значення формування педагогічної креативності як пріоритетної складової готовності майбутнього вчителя початкової школи до професійної діяльності; проаналізовано нові тенденції розвитку педагогічної науки теорії виховання, змінених соціальних умов, в яких зростає нове покоління запропоновано педагогічні умови розвитку творчого потенціалу студентів на засадах гуманної педагогіки в позааудиторній роботі.

Ключові слова: позааудиторна робота, гуманна педагогіка, гуманне середовище, прогресивна освіта, педагогіка розуміння.

Актуальною проблемою сучасної вищої школи є переорієнтація основних позицій професійної підготовки на те, щоб студент був у центрі навчально-педагогічного процесу, побудованого за індивідуальними потребами, мотивами, інтересами, прагненнями до вияву свого «Я». Основне завдання вищого навчального закладу полягає в тому, щоб навчити студента бачити альтернативу вибору, планувати дії у позааудиторній роботі, враховуючи власну особистість, оволодівати процесом творчого пошуку, формувати гуманну сутність майбутнього освітянина.

Проблема особистісної готовності майбутніх педагогів має широке висвітлення в теорії і практиці, є предметом дослідження вчених у різних галузях (О. О. Абдуліна, Л. М. Ахмедзянова, І. Д. Бех, І. М. Богданова, Г. О. Гаєвський, А. Д. Ганюшкін, Л. Г. Гусєва, М. І. Дьяченко, І. А. Зязюн, М. Каган, Г. Г. Кіт, О. Мудрик, В. І. Шинкарук, Н. Фролова та інші).

В означеному дослідженні основний акцент зроблено на формуванні в майбутнього вчителя початкових класів навички здійснення гуманного підходу до вихованців, вихованні у студентів суттєвих морально-етичних цінностей.

Метою статі є визначення шляхів створення просторово-гуманного розвивального середовища в навчальному закладі, формування гуманно-творчої особистості майбутнього вчителя школи I ступеня.

Слід зазначити, що педагогічна наука сьогодні набуває нових пріоритетів, більш глибоко розглядає і визначає мету та ідеали виховного процесу. Увагу педагогів зосереджено на тому, щоб розглянути в дитині ті якості, які зроблять її сильною творчою особистістю, здібною впевнено відчувати себе в умовах сучасного життя.

На думку А. Рогозянського, новий час привносить у педагогіку великий обсяг знань про віковий розвиток дитини, особливості її психології, про вплив зовнішніх умов на виховання. З'явилися нові концепції та теорії, підчас дуже суперечливі. Одні закликають до дисципліни і режиму, інші захищають свободу дитини та індивідуальний підхід. Одні прагнуть інтенсифікувати процес навчання та розвитку, інші вважають: хай все відбувається природним чином. Кожна позиція виглядає аргументовано, але разом з тим привести всі теорії до єдиного знаменника не виявляється можливим [1].

Питання підготовки гуманно-творчої особистості майбутнього вчителя молодших класів посіло настільки значну актуальність, що вже сьогодні у вищій школі слід переосмислити зміст педагогічних дисциплін. Не відмовляючись від традиційного вивчення законів і принципів, форм і методів, слід дати студентам уявлення про нові напрямки у філософії освіти та виховання. Необхідно показати становлення вільнодумства у педагогіці, обґрунтувати права дитини на свободу освіти, дати короткі характеристики різних течій у науці та педагогічній діяльності, що орієнтовані на дитину: «нове виховання», «прогресивна освіта», «особистісно орієнтоване виховання», «продуктивне навчання», «гуманна педагогіка». Н. Б. Крилова та К. О. Олександрова запропонували новий термін «педагогіка розуміння», що може об'єднати такі різні і об'єднані єдиною ідеєю течії і напрямки в педагогіці – всі вчителі та вихователі розуміли дитину і тому були успішними в своїй педагогічній творчості [2].

Представники педагогіки розуміння ставлять вище за все пріоритети саморозвитку дитини, намагаються розкрити особливості та умови розуміння внутрішнього зростання і поведінки дитини і смислу взаємодії з ним педагога. Дуже важливо навчити майбутніх педагогів осмислювати та критично сприймати всі нові теорії та «відкриття», поступово формувати свою авторську позицію в педагогіці; зрозуміти внутрішнє протиріччя освіти та виховання і необхідність для кожного педагога в своїй діяльності поступово долати їх.

Нове бачення змісту виховного процесу в позааудиторній роботі запропонувала Н. Є. Щуркова, підкреслюючи, що нове виховання набуло суттєво нових рис, а саме:

- у центрі системи виховання стоїть Людина, як найвища цінність життя;
- процес формування особистості відбувається в контексті загальнолюдської культури, і зміст культури визначає зміст виховання;
- свобода вибору особистості складає основу методичного вирішення виховних проблем;
- межі виховання розширюються і включають в свій зміст навчання та освіти як засоби виховання;
- організація роботи педагога з дітьми спирається на фундамент професіоналізму, а зміст професійної підготовки педагога до такої роботи

розглядається.

Тому не випадково питання сьогоденної теорії виховання поєднуються в одне ціле «зміст виховання». Виховання – це цілеспрямоване формування ставлення до системи найвищих цінностей гідного життя гідної людини і формування у дитини здібності вибудувувати індивідуальний варіант особистого життя в межах гідного життя. При такому розумінні і такій організації справи гуманістичний характер виховання стає природною суттєвою рисою виховання, яке, орієнтуючись на визнання людини найвищою цінністю життя, і не може бути іншим.

Так, С. І. Гессен зауважує, що вища школа має вчити студента мислити, а студенти відповідно опановувати методи наукового дослідження. Вища школа має бути осередком наукового дослідження, а її викладач – активним дослідником, самостійним ученим, який своєю науковою діяльністю розширює пізнавальну галузь, студент має стати учасником дослідницької роботи викладача як початківець-дослідник, аудиторія – місцем, де відкривають наукові істини [3].

Особливої уваги в підготовці педагога для роботи у швидкозмінному світі потребує розвиток його творчих якостей, формування готовності до гуманної педагогічної творчості [4].

Звернення до означеної теми обумовлено тим, що ціннісні орієнтації особистості студента об'єктивно актуалізуються у процесі пошукової діяльності у навчальному процесі і їх спрямованість значною мірою визначають активно-творчу діяльну позицію майбутнього вчителя початкової школи.

У дослідженні зроблено спробу виявити педагогічні умови, що сприяли формуванню педагогічної креативності як діяльного фактору професійного розвитку студентів в умовах вищого навчального закладу. Позитивні ціннісні орієнтації студентів можна розвивати, формуючи інтелектуальну, соціальну і професійну креативність, у межах якої домінує педагогічна креативність. Педагогіка творчості – наука про створення інноваційних теорій, систем, технологій навчально-виховного процесу. Важливою рисою педагогіки творчості є людяність і гуманізм, спрямовані на реалізацію і самореалізацію «Я-концепції» педагога і вихованця. Педагогічну креативність ми розглядаємо як системну творчість в гуманній педагогічній діяльності [5].

У процесі теоретичного дослідження, узагальнення практичного досвіду з підготовки студентів до здійснення виховної позааудиторної роботи у вищих педагогічних навчальних закладах особлива увага була спрямована на виявлення вихідних положень, визначальних принципів, які відбивають сутність, мету та завдання означеної експериментальної роботи та визначають її зміст, форми і методи на кожному етапі навчання студентів. При цьому ми спиралися на загальні принципи, що утворюють наукові засади здійснення професійної підготовки майбутніх фахівців на

сучасному етапі. Такий комплекс принципів склали:

- принцип гуманізації навчально-виховного процесу (пропагування ідей людяності і добра, гуманні стосунки між викладачами і студентами);
- принцип демократизації (варіативність змісту навчально-виховного процесу, розвиток педагогічних засад співробітництва між викладачами і студентами);
- принцип взаємозв'язку між усіма видами професійно-теоретичної і практичної підготовки;
- принцип оптимізації навчально-виховного процесу (створення максимально навчального середовища у вищому закладі освіти, прагнення студентів до опанування різними способами творчої діяльності, необхідними для набуття вищого рівня розвитку відповідних знань, умінь та навичок);
- принцип індивідуалізації (урахування індивідуальних особливостей кожного студента, стимулювання здібностей);
- принцип поєднання педагогічного керівництва з ініціативою і самостійністю майбутніх вчителів початкових класів.

На шляху реалізації фахової підготовки студентів до здійснення виховної роботи в школі I ступеня великого значення набуває усвідомлення студентами власної відповідальності за процес ефективної виховної діяльності молодших школярів, прищеплення позитивно-активного ставлення до означеної сфери діяльності. Цьому, насамперед, сприятиме формування у майбутніх вчителів системи психолого-педагогічних методичних і практичних умінь роботи в означеному напрямку, яке може бути можливим за таких умов:

- зв'язок занять із самостійною творчою роботою студентів;
- співвідношення методичних, теоретичних і прикладних питань з проблеми організації виховної роботи з молодшими школярами;
- зворотній зв'язок теоретичного і практичного матеріалу;
- поєднання навчальних занять у вищому навчальному закладі з педагогічною практикою в школі I ступеня;
- опора на теорію при розв'язанні завдань педагогічної практики.

Реалізації означених умов сприяли, на нашу думку, індивідуально-творчі завдання, які застосовувалися впродовж вивчення майже всіх дисциплін психолого-педагогічного циклу.

Суттєве місце в системі підготовки студентів до навчально-виховної роботи посідало розв'язання дослідницьких завдань. На мотиваційно-когнітивному етапі дослідницькі завдання полягали здебільшого в теоретично-пошуковій діяльності. Так, майбутнім фахівцям пропонувалося вивчити періодичні видання за останні 3–5 років, дібрати матеріали щодо організації навчально-виховної роботи в початковій школі, проаналізувати різні підходи до планування та здійснення означеної діяльності з молодшими школярами, запропонувати свої думки відносно означеної проблеми. На семінарському занятті студенти доповідали про проведену

дослідницьку роботу, доходили відповідних висновків про сучасні тенденції у справі організації навчально-виховного процесу в школі I ступеня.

На практичних заняттях майбутні вчителі активно включалися у розв'язання й аналіз ситуаційних психолого-педагогічних завдань.

Нами зазначено, що така форма роботи зі студентами допомагала майбутнім вчителям використати теоретичні знання, отримані із наукових джерел, у ситуаціях, наближених до майбутньої практичної діяльності, сприяла вдосконаленню вміння планувати педагогічно доцільні дії, передбачати їх результати; дозволяла виробити в них уміння враховувати вікові та індивідуальні особливості дітей в навчально-виховному процесі, встановлювати емпатійний контакт з молодшими школярами.

Важливим етапом на шляху досягнення професійно-виховної компетентності ми вважали вивчення майбутніми фахівцями в позааудиторний час передового досвіду кращих вчителів міста і області.

Студенти вивчали періодичні видання, відвідували науково-методичний центр з метою накопичення кращих зразків конспектів та сценаріїв виховних заходів, занять, створювали індивідуальні «методичні скарбнички» за матеріалами передового педагогічного досвіду.

Цілеспрямована, педагогічно керована діяльність з вивчення та накопичення передового досвіду кращих вчителів слугує необхідним шаблоном на шляху студентів до самостійної творчої роботи.

Отже, в ході нашого дослідження проаналізовано нові тенденції розвитку педагогічної науки, теорії виховання, змінених соціальних умов, в яких зростає нове покоління. Було визначено шляхи формування творчої особистості майбутнього вчителя школи I ступеня, окреслено складові педагогічної креативності, визначено педагогічні умови формування творчого потенціалу гуманної особистості студентів в позааудиторній роботі спеціальності «Початкове навчання».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Рогозянский А. Педагогика в зеркале современности / А. Рогозянский // Духовність, духовна культура: проблеми, дослідження, практичні здобутки. Дайджест / [упор. О. М. Каплуновська]. – Запоріжжя : ТОВ «ЛПС» ЛТД, 2007. – № 3 – 140 с.
2. Крылова Н. Б. Очерки понимающей педагогики / Н. Б. Крылова, Е. А. Александрова. – М. : Народное образование, 2003. – 448 с.
3. Гессен С. И. Основы педагогики. Введение прикладную философию / С. И. Гессен. – М. : Школа-Пресс, 1955. – 448 с.
4. Сисоева С. О. Сучасні аспекти професійної підготовки вчителя [Текст] / С. О. Сисоева // Педагогіка і психологія. Вісник АПН України. – 2005. – № 4 (49). – С. 60–66.
5. Щербакова Е. Е. Формирование педагогической креативности как фактора профессионального развития студентов / Е. Е. Щербакова // Мир психологии. – 2006. – № 2. – С. 28–36.